

Etre! Universelle oreille! — jedna je od mogućih varijanti Šujčina pevanja bez obzira što on verovatno nema želje da se oslanja na Valerijevu misao o suštini i biću. Jer, biće je suština onoga o čemu Šujčica peva i o čemu sluša to Univerzalno uho, taj savršeni mehanizam koji hvata i najtanane zvukove ovoga sveta i pretvara u pesmu. On najsublimnije valere bića pretvara u stih, u taj stalni nesporazum sa bićem. Govor kojim se privole Božidar Šujčica smrtonosan je taman onoliko koliko su smrtonosne sve reči koje nas nagone da od njih pravimo pesmu, da izazivamo nepogodu. Šujčica se privole stihu i svoju nemirnu dušu na neki je način pripitomio, ostvarujući time veliki zavet poezije, da se reči mora pripitomiti da bi mogla da teči i da teži. Istina, poezija nikada nije postojala, niti može postojati kao tešiteljica sveta ali je uvek svetizbavljala iz očajanja i vraćala mu veru u mogućnost zdravog razuma.

Šujčica se predaje poeziji zabrinjavajuće strasno i ta stras može da postane bolest koja ne može naći leka ni na jednoj strani osim u samom pesniku. A to Biće, to Univerzalno uho, može i nesvesno da potpadne pod strahovit uticaj svoje ličnosti i nereda koji vlada u njemu. Šujčica je pesnik koji se dokazao svojom prvom knjigom stihova *Prestupne noći* i druga knjiga mu nije bila potrebna da bi se dokazivao ili potvrdivao, već jedino da bi svoj svet produžio, da bi ga još više osamostalio, da bi ga još više podredio svojoj ličnosti. On je sve vreme ostao dosledan sebi i u pesničkom razvoju samo je jedan pesnik imao presudan uticaj na njega: taj pesnik se zove — Božidar Šujčica! On je od tog pesnika najviše učio, njemu je najviše verovao i kad god nije ostao dosledan njemu, onda je bio manje svoj, manje autentičan i istinit. Pisati ovog trenutka o Božidaru Šujčici znači u isto vreme govoriti o jednom pesniku koji se ne da osporiti, ma koliko to neko želeo ili ne. To je ličnost u koju čovek može biti sasvim siguran i knjiga *Vreme i temelj* pruža najpouzdanije poveze da se o njemu razmisli za verom u poeziju, u njenu istupku moć i magiju. Njegov odnos prema pesmi, odnos je koji imponuje i koji ga izdvaja iz cele pesničke generacije kojoj pripada, i rekao bi se, čini ga izuzetnim po nekim osobenostima, u našoj savremenoj poeziji. Bez obzira koliko to mi hteli ili ne, Šujčica je pesnik koji svoju maštovitost ne sluje potpuno, već je koristi racionalno, ukoliko pesnik uopšte ume i sme da svoju maštu tako koristi. Ma koliko bio privržen pesmi kao vlastitoj nesreći i neredu, on se prema pesmi ponaša sasvim prirodno, ma da je pesnik iako bi se mogao steći utisak da je njegov odnos prema pesmi na neki način odnos čoveka koji je svoj posao obavio sa velikom odgovornošću pa sada pesmu prepusta svetu i beži od pesme u svoj poraz, u izdaju pesme: *Vredan ću biti od onog/što sam pevao*.

Iako su njegove metafizičke studenjičke vrsta bolesti, ipak ostaje jedno sasvim sigurno: pesnik se ne kloni ničega što bi ga moglo pred staviti kao čoveka koji nije poeziju uzeo kao merilo svoje vrednosti i kao izraz njegova bića i suštine. Šujčica je pesnik po onome što je dao i po onome što nam još nije rekao. Njegov verovanje u poeziju prenelo se na naše verovanje u njega: u njemu su se divno spojila dva sna — poezija i život. Čovek više ne

Književni Mimenik

BOŽIDAR ŠUJČICA

10-5032071
ognjen lakićević

zna tačno o a li pesma kod Šujčice dolazi kao vizija života i budućnosti ili je život jedna čistija supstanca poezije: *Nas pomalo još samo u budućnosti ima*. Pesma veoma često prethitri pesnika i umesto da ona bude u vlasti pesnika, dešava se da je pesnik u vlasti pesme. Šujčica, naravno, nije izbegao ovu dijalektiku neminovnost. To mu ne možemo uzeti za zlo, jer odupreti se toj višoj sili znači odupreti se samom sebi. To opet, znači boriti se protiv svojeg vlastitog Ja, i opet izgubiti bitku u nekom neravnomernom boju: *Pozdravljam te ljubavi korenu zla*.

Šujčica peva spontano i u isto vreme razumno: on zna meru i cenu stih i neka pravila života: *Suviše sigurni momci pod zemljom leže*. Ne treba kriti svu relativnost njegovog ponašanja, ali ne treba prikrivati ni svu ozbiljnost sa kojom dolazi jedan pesnik. Za njega je „Pesma biće koje nadahnjuje!“ i još nešto više, još nešto mnogo više, za njega je pesma sve ono to može biti i život i metafizika života. Znak za istinski život pesme počinje onda kad ona prestane da postoji kao deo pesnikove ličnosti i kada postane ličnost ona sama. Tada se više niko ne poziva na pesnika već na pesmu! Branko Miljković je tvrdio da „Postoji jedan jedini egzistencijalni kriterijum za poeziju: pesma je dobra ako je pesnik izlišan“ i još dodaje da je „Pesma postigla punu zrelost u onom trenutku kada se okrenula protiv pesnika“. Takav je slučaj i sa poezijom Božidara Šujčice i to je još jedan od dokaza da je prekorao onu granicu koja uvek postoji između pesnika i pesme, odnosno između života i pesme. U tom stvaralačkom zanosu pesnik nikada nije siguran gde ta granica počinje, a gde se završava:

Pozdravljam te slavno smeće poezije
Pozdravljam te ljubavi tako malo
Istvarnosti ne možes da izdržiš
Pozdravljam te vodo koja se pretvatiš iz
teku u vek
Kao iz suda u sud.

Metafizikar po suštinskom shvatanju poezije

i života, Božidar Šujčica je u isto vreme i alhemikar reći: on je u stanju da reč pretvori u najfiniji sastojak zvuka i da od reči stvori muziku. A ta muzika koju on stvara u svojoj poeziji izaziva u nama sve one čari koje istinska muzika može da izazove. Po tim osobinama on je zbilja izuzetan i celovit. Cerebralnost njegove reči izaziva čistu emociju i stvara doživljaj. Pretvarajući reč u muziku Šujčica je u isto vreme pokušao da šeta kroz prostore, da izjednači vreme sa beskrajem, želeo da metafiziku pretvori u opipljivo biće i da se sa njim poigrava kao što se poigrava sa vlastitim nesrećom. On ne želi da imenuje stvari, već da stvari pretvori u muziku, da one počnu svoju melodiju koja će biti jednaka i ista kroz vreme, kroz sva vremena. On je svestan da su danas zakoni poezije u isto vreme i zakoni bića. Zato je za njega pesma „biće koje nadahnjuje!“. On želi da čuje kako pesma diše, on želi da je vidi kako parkom hoda, on hoće da ona izaziva javni nered u svima koji umeju da osećaju, on želi da pesma prolepsava dane. Za njega je pesma i neka vrsta duhovne i svemirske orijentacije. On teži pesmi „čijom se visinom upravlja naš san“ i time još jednom potvrđuje svoje velike zahteve od poezije, time još jednom iskazuje svoje istinsko opredeljenje za muziku, za taj strasni sum reči:

Pesma je biće koje nadahnjuje
Teška grana o koju je obešen vek
Pesma koju parkom hoda
Strašno izazivajući slobodu

Pesma u čijoj se eksploziji čujem
Život što isprta
Pesma zaposlena kao poštar večnosti
Pesma u kojoj gnev istovara svoj teret

Ja ne mogu da potpišem vreme
U kome greška nema svoju cenu!
Pesma izasnuhli očiju
Pesma nepogode koja prolepsava dane

Pesma u kojoj su zvezde aktivne kao rane
U neprijateljskoj noći naša ljubav

Pesma koja kao blesak leti oko daljine
Pesma čijom se visinom upravlja san!
(Pesma biće koje nadahnjuje)

Pesnik bi pošto-poto želeo da i u ovako disharmoničnom svetu napravljaj nered, da bi ga opjevao. On poput Alena Boske, želi da sve stvari vidi u opštem haosu, kako bi ih lakše prepoznao i imenovao: „Ja opevam uvek samo nered“, kaže Boske. To znači da pesnik opevaajući nered dovodi stvari u svoj poredak. Šujčica upravo to čini, čak i onda kada nema puno razloga za stvaranje nereda, jer nered svuda užasno vlada. Čak i nered njemu se pričinjava kao savršeno poretka stvari, samo da bi mogao nešto da izmeni, nešto da učini prema svom vlastitom viđenju sveta. Kao da priroda ne može da postoji bez njegovog ličnog učešća. Njegov spiritualni svet u isto vreme je i svet konkretnih dejstava sila prirode i pesnik se ponaša kao da je on učestvovao u stvaranju te prirode. To je suština bića o kome govori, to je taj viši smisao, to su oni neuhvatljivi zvuci koje može da čuje jedino Univerzalno uho.

On se nijednog trenutka nije tačno odredio i dijalektičke zakonitosti priznaje jedino kao ideju na kojoj može da gradi jedan svet koji je dosadan, a koji želi da konkretizuje. Ne bi on nijednog trenutka rekao ono što bi rekao Branko Miljković: *Mudrosti, neiskusno suviše zore*, jer sve što čini, vredi da čini sa iskustvom, veruje u mudrost pesme kao u mogućnost postojanja onih koju tu pesmu moraju da vole. Verujući u mogućnost korekcija, on u isto vreme veruje i u mogućnost grešaka:

O što volim da gledam
Kako život ispravlja emociju!

Nije potrebno dokazivati neophodnost razuma za stvaranje pesme. Šujčica je to pokazao i gore navedenim stihovima. Jer, da život ne bi ispravljao emociju, mora se racionalnije prići životu, a samim tim i pesmi, kao Univerzalnom biću, kao našem drugom Ja. Kad se ponovo okrene za sobom, on se neminovno zapita:

Jesam li to zbilja ja, li' pustio sve jet,
Bileći time da izlišan sebe sa prostorom,
a samim tim i sa vremenom. On pošto-poto hoće da izvrgne ruglu Lesingovu misao o mudrosti i služajnosti: „Ne trudimo se da izigravamo mudrace tamo gde smo se jednostavno koristili slučajem“. Ja, meću reći da Šujčica koristi slučaj kao povod za stvaranje pesme, ali hoće da nagovestim i mogućnost slučajnog koinecidiranja sa pesmom kao ontološkim neredom i sa vlastitim poimanjem sveta:

Pljučna na vreme! U gnev spuštenu, brode!
Velikanstveni životu, pljujem ti na dane!
Pesnici udarajući se u ime slobode
Mesto očiju imaju otvorene rane!
Pljučna na vreme! U gnev spuštenu, brode!

Misovna sažetost reči u muziku karakteriše poeziju Božidara Šujčice i time vaspostavlja neki poredak u svetu metafizike, zahtevajući pr svega da poezija zameni pesnika dostojno i smelo, isto onako kao što je pesnik zaboravio na vlastiti život i na stvaranje. U ne postoji više nikakvo iskušenje osim jednog; pesnik traži od pesme: *Zaboravite me, stihovi!*

Interesovanje za istoriju i mit, za zagonečku legendu i zamršeno pismo predanja, bilo je karakteristika cele jedne grupe mladih pesnika koji su u makedonsku književnost ušli negde između 1954. i 1956. godine. Otkriviši u tom svom objektu interesovanje neiscrpane mogućnosti za stvaranje jedne kolektivne poetike, ovi su se pesnici našli na zajedničkom poslu: na proširivanju jezgra jedne nacionalne pesničke kosmogonije čiji su elementi proizlazili istovremeno iz opšteg fonda kolektivnog sećanja i iz subjektivnog doživljavanja sveta. U to zajedničko osećanje za istoriju, karakteristično za celu ovu pesničku generaciju, Dužel je uneo jedan svoj specifični, lični ukus: dečaka nansalanaciju i gamensku narazbunjenost. U pesmama njegove prve knjige „Medovina“, istorija je nešto što može da bude poziv na igru, polje za nametanje u maštajući, zbir slika, koji se može rasturiti i ponovo složiti po svojoj volji. Događaji i ličnosti podležu promena koje su u vlasti pesničke samovolje. Sve može da bude izmenjeno, poremećeno, poreknuto; nema sigurnih tačaka, neopozivih istina. I pored svagih ukusa za tragično, koji u svojim pejzazima krvi i lobjanja, strastišću razboljela nosi ovaj poezija, ona istoriju svakako kao neku vrstu velike zabave — po kulama i tvrdavama srednjeg veka ona raspoređuje, kao da postavlja dekor za neki kolosalni gmir, svoje vojske, svoje oklopnike i svoje mrtve. Gestovi su prenatrpani, grimase preterane, osećanja dovedena do paroksizama: kao da onaj koji antizira celu tu predstavu želi da pokaže besmislenost svih tih događaja, da potcra apsurd svih tih ogromnih pokreta kroz vreme i prostor.

„Medovina“ je mladalačka knjiga: po razuzdanosti svojih egzaltacija, po osionosti svojih epskih junaka. Sva u munjevitim promenama metafora, u usklidima, ona nosi u svojim slikama blesak iznenađenja i sećivo sluđaja. Slika sveta je razbijena: apokaliptični prizor i znamenja prošlog us kači, bez najave i objašnjenja, usred savremenom bojom obojenih situacija. Istorijski je to opsessija, ali ne i jedini razlog postojanja sveta. Zbog toga, „Medovina“ lici na jednu veliku oružanu silu, ali oružanu silu koja koju je prošao zemljotres: i sada u njoj stoje, u zardalim oklopima, Kiklopi i

BOGOMIL DUZEL

vlada urošević

Vojvoda Ugljaš, Odisej i Samuil, ali svi proizvoljno izmešani, pod butzgodinama koje im je donelo vreme, ali i pod novim kosmima koje im je dodelio samovoljni pesnik. Svuda se tu oseća želja za demistifikacijom, ali i za novim mistifikacijama, za burlesknim preinačenjem istorije. „Zestok je bio u svojoj kijavici“, kaže, šegadeći se, Dužel o Odiseju.

Kroz pejzaže pune vrelih izvora i debelih močvara, kroz kude i gmljavine prolazi na stranicama „Medovine“ šarena povorka u kojoj s vremena na vreme razaznamo Cigane i skakavce, letnje kuge i naoružane svadbe. To su odlomci jedne dečakli smišljene istorije, jedan san istorije gde je sve podvrgnuto onirnoj logici i fetišnim zakonima. Ipak, tu je i pored sve dekomponovanosti ostalo nešto od širokog, epski shvaćenog života: osećanje organske privrženosti nekim osnovnim materijama prirode, ukus zemaljskih hrana. Zemlja je tu stalno prisutna, i njeni metalni aktivno učestvuju u stvaranju ove svojevoljne istorije. U promena prirode Dužel prepoznaje istoriju i mit; u stvari, priroda kod ovog pesnika uvek ima ukus isobitje.

U „Medovini“, u većini pesama ove zbirke, nesigurna nit fabule provlači se s teškoćom kroz labirint zvučnih silika. Ali, već pri kraju knjige pevanje se zgusnjava, fabularni tok pesme može da se prati bez napora. Tu je „Nož lepote“ — jedna stana narodna pripovetka prepričana u Duželovoj pesmi na nov način, čudno protretnutu, iznenađujuće nova u svom novom osmišljavanju. U ovoj pesmi spore ritmike, širokog stih i baladiznog tona već možemo da naslutimo dalji put ovog pesnika. Epska poezija, koja je do ove pesme služila kao inspiracija više zbiorom svojih li-

kovnih elemenata, postaje u „Nožu lepote“ pristupa kao način kazivanja, pesnički postupak. Oduševljenje epskom poezijom dobija svoje konkretne oblike.

U drugoj zbirci ovog pesnika, u „Alhemijskoj ruži“, ovaj vid poezije dobija primat: sve je manje iskidanih prizora i osećanja koje se svode na uskliske; pesma teče kao tok, uz vidljivu dozu naracije. U tekstu „Epsko na glasanje“, objavljenom u „Poljima“ 1960, Dužel će, u saradnji sa Radovanom Pavlovskim, da iznese i teoretske postavke ove poezije: „Od epa se ne traži hemetička završenost već spremnost da ponre, da se produži potom bez zadržavanja, dajući možda samo jednu ritmičnu celinu o životu koji je obuhvatio i okupao... Ep ne može nikada da bude savršen, disciplinovan organizovan. Uzaludno je da se zauzdamo, da mu sagradimo obrane: nećemo od te prijevle podivljale reke nikada da stvorimo balsamovano jezerce.“ Naravno, Duželu retko uspeva da ostvari od kraja ove postavke; iako i u mnogim drugim slučajevima, i ovdje su bile pesme stvorene sa manje poštovanja proklamovanih pravila. Jedna od njih je i „Bolani Dojčin“, pesma mestimično veoma sugestivne atmosfere i relativno zadržavajući. Insistiranje na jednom kontinuiranom toku pesme tonosi neke promene u Duželovu poetiku: slike gube od svoje udarne snage, koja je kod njih bila vidljiva kad su se javljale u slikopisima i izformiranim ritmovima nanih pesama. U simbolima logički element počinje da prevladuje nad likovnim. Dužel sve manje insistira na lokalnom kolonitu kojim su bile kratke slike u „Medovini“; istorija je još uvek prisutna, ali to je sada više neka opšta istorija, neodređena i očičena od piroreskih detalja.

Ova nastojanja u poeziji Bogomila Dužela nadaju njegovu mladost, treću knjigu pesama — „Mironosnice“. Linija, koja je mogla da se prati prelo „Noža lepote“ i „Božanog Dojčina“ dobija sada, u pesmama iz „Mironosnica“, konačan oblik. Nervozni, zadihani ritam iz „Medovine“ zamenjen je ovde dugim, zamorno otežućim tokom pričanja. Iz ovih pesama nestaje čak i fabularnog toka: nema radnje raspoređene u vremenu, postoji samo opći slanja. Dešava se ono što su Dužel i Pavloviš u pomenutom napisu predviđali: „Linearnost starog junackog epa koji sledi ritmički odnorenju naraciji skloni je stvarao. U ne postoji više nikakvo iskušenje osim jednog; pesnik traži od pesme: *Zaboravite me, stihovi!*“

Pošavši u „Medovini“ od kolektivnih sadržaja obojenih veoma ličnom notom doživljavanja, Dužel se u „Mironosnicama“ našao upravo na antipodnom stanovištu: u njegovoj trećoj zbirci poezija je puna ličnih sadržaja, dok se forma kloni svakog isticanja subjektivne prizme. Jedan pesnički krug je svakako završen. Pesnik Bogomil Dužel se ponovo nalazi pred novom avanturom.